

A köztársaság ellenzéke: Slachta Margit érvelése a Nemzetgyűlésben az 1946. évi I. törvénycikk kapcsán

M. BALÁZS ÁGNES¹

The 70th jubilee of the adoption and promulgation of the Act 1 of 1946 was in the beginning of the last year. The above mentioned law changed Hungary from monarchy to a republic. The law had been adopted in a short period of time after it was filed. Merely one representative argued against the proposal during the dispute in the National Assembly. This representative was Margit Slachta. In this paper, we analyze her arguments in the context of her biography, with special regard to her role in social work, in politics and public life.

Bevezetés

A tavalyi év elején volt a Magyarország államformáját köztársasággá változtató 1946. évi I. törvénycikk elfogadásának és hatálybalépésének hetvenedik évfordulója. A javaslatot a benyújtástól számított igen rövid időn belül elfogadták és kihirdették, s az ezt követő napon már hatályba is lépett. A nemzetgyűlési vita során egyetlen képviselő, még hozzá Slachta Margit ellenezte a javaslat elfogadását, aki hosszas felszólalását kénytelen volt állandó közbekiáltások közepette elmondani. A következőkben megvizsgáljuk és értékeljük a köztársasági államforma és a javaslat elfogadása ellenében, illetve a Habsburg-dinasztia érdekében felhozott érveit. Ennek során a *Nemzetgyűlési Naplót* mint elsődleges forrást használjuk fel. Mindezen érvek megértéséhez, megfelelő kontextusba helyezéséhez azonban előbb áttekintjük Slachta Margit, a magyar törvényhozás első női képviselője, a keresztény feminizmus és a Szociális Testvérek Társasága megalapítója, a Világ Igaza kitüntetés és a Magyar Köztársaság Bátorság Érdemrendje birtokosa életének, különösképpen szociális és politikai munkásságának, valamint közéleti szereplésének főbb állomásait.

1 A Nemzeti Közzolgalmati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolájának másodéves PhD-hallgatója.

Slachta Margit

Slachta Margit 1884. szeptember 18-án született Kassán. Négy elemi és hat felsőbb iskolai leányosztály elvégzését követően 1903-ban végzett a tanárképzőben. Ezután a Miasszonyunk Nővérek tanárképzőjében szerzett német–francia szakos polgári iskolai tanári végzettséget.² A következő, 1906/1907-es tanévben a győri orsolyiták polgári iskolájában tanított. Már a tanárképzőben érdeklődött a gyakorlati szociális munka iránt, így Győrben bekapcsolódott a patronázsmunkába. A következő tanévben már Budapesten, a Csalogány utcai tanárképzőben tevékenykedett nevelőtanárként, majd 1908-ban abbahagyta a tanítást,³ hogy teljes erővel vethesse magát bele a szociális munkába.⁴ Az Országos Katolikus Nővédő Egyesület jóvoltából még ebben az évben – Korányi Saroltával együtt – elvégzett Berlinben egy „*munkásnő-titkári*” tanfolyamot, majd Magyarországon a Nővédő Szociális Tanfolyamának előadója lett.⁵ 1908-ban részt vett a Szociális Missziótársulat Farkas Edith által kezdeményezett megalapításában,⁶ ahol a következő években a keresztény nővédelem és a szociális munka éharcosaként tevékenykedett. Ennek keretében többek között előadókörutakon és társadalmi környezettanulmányok elkészítésében, valamint adományok gyűjtésében vett részt.⁷ Ő szerkesztette a *Keresztény nő* című lapot, amelyet 1918 márciusától *Magyar nő. A keresztény feminizmus lapja* címen adtak ki.⁸

Úgy gondolta, hogy a társadalom legnagyobb feszítőerejének a szociális problémák tekinthetők, és hogy a gondozást szervezett szociálpolitika keretei közé szükséges szorítani. Mivel azt is felismerte, hogy a szociális problémák megoldása lehetetlen közéleti-társadalmi szereplés nélkül, 1918-ban belépett a Keresztényszocialista Pártba (Keresztényszociális Néppártba), ám ugyanezen év végén már az általa alapított Keresztény Női Tábor élén állt, amely a párt női tagozata volt.⁹ A Keresztény Női Tábor „*a nők országos és várospolitikai tevékenységét szociális, keresztény, nemzeti és legitimista alapon kívánta megszervezni*”.¹⁰

1920-ban a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja hivatalos jelöltjeként március 25-én Budapest egyes számú választókerületében a szavazatok 51,17%-át megszerez-

2 MONA Ilona: *Slachta Margit*. Corvinus Kiadó, Budapest, 1997. 6.; BALOGH Margit: *Slachta Margit*. In: Vida István et al. (szerk.): *Az 1945. évi november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés almanachja. 1945. november 29–1947. július 25. Országgyűlési almanach. Történelmi sorozat. II. kötet*. Magyar Országgyűlés, Budapest, 1999. 519.

3 MONA I.: *i. m.* 19–21.

4 BALOGH M.: *i. m.* 519–520.

5 MONA I.: *i. m.* 21.

6 MONA I.: *i. m.* 31.

7 BALOGH M.: *i. m.* 520.

8 BALOGH Margit: *Slachta Margit a Nemzetgyűlésben, avagy az első női képviselő (1920–1922)*. In: Gergely Jenő et al. (szerk.): *A hosszú tizenkilencedik és a rövid huszadik század. Tanulmányok Pölöskei Ferenc köszöntésére*. ELTE BTK Új és Legújabb Kori Magyar Történelmi Tanszék, Budapest, 2000. 28.

9 BALOGH M.: *Slachta Margit a Nemzetgyűlésben... i. m.* 28–29., BALOGH M.: *Slachta Margit, i. m.* 520.

10 BALOGH M.: *Slachta Margit, i. m.* 520.

ve nemzetgyűlési mandátumot nyert, így ő lett az első női képviselő a magyar törvényhozásban. Felszólalásai ekkor elsősorban a nőkérdéssel, az általános választójoggal és a nincstelenek földhöz juttatásával voltak kapcsolatosak.¹¹ Ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy bár ezen időszak alatt született meg a „*bottvörvényként*” is emlegetett 1920. évi XXVI. törvénycikk, Slachta Margit nem vett részt a Nemzetgyűlés munkájában annak meghozatalakor, mind a tárgyalása, mind a megszavazása idején szabadságon volt, és külföldön tartózkodott. Csupán egy másik törvényjavaslat kapcsán, az 1920. évi XV., az árdrágító visszaélésekről szóló törvény javaslatának vitája során szólalt fel az árdrágítók botbüntetése mellett, elismerve ugyanakkor, hogy a botbüntetés sérti az emberi méltóságot.¹² 1922-ben, amikor a ciklus véget ért, főnöknője megtiltotta, hogy újra jelöltesse magát, s végül odáig fajult a megengedett közéleti szereplés mértékéről folyó vitájuk, hogy 1923. május 5-én több társával együtt elküldték a Szociális Missziótársulattól. Már egy héttel később megalapította a Szociális Testvérek Társaságát, amelyet egy rövid időszaktól eltekintve (amikor 1930 és 1932 között az angalföldi törvényhatósági bizottság tagja volt) egészen 1963-ig ő irányított.¹³

Ő hozta létre a fővárosban az iskolanővéri intézményt, a későbbi iskolaorvosi hálózat elődjét. 1931-től részt vett a munkásnők szervezésében, 1933-ban létrehozta a Szentlélek Szövetséget. 1934-ben ő indította el *A lélek szava* című lapot, 1937-ben pedig megalapította a Keresztény Női Szociálisképzőt.¹⁴ 1942-től kezdődően ország-szerte világnézeti kurzusokat tartott a hitleri propaganda és ideológia keresztény értékrenden alapuló ellensúlyozására.¹⁵ Embermentőként tevékenykedett, felszólalt a zsidótörvények ellen, petíciókat írt, közbenjárt a zsidók érdekében, számos üldözöttet bújtatott, többek között Radnóti Miklósnét is. 1944 áprilisában lapját betiltották. Keresztény szellemiségét mutatja, hogy 1945-ben a nyilasok helyzetét próbálta javítani,¹⁶ akik viszont nem is olyan sokkal azelőtt még őt akarták letartóztatni.¹⁷

1945-ben ismét nemzetgyűlési mandátumot nyert, párton kívüli jelöltként, a Polgári Demokrata Párt nagy-budapesti listáján, így 1946 januárjától újból nemzetgyűlési képviselő volt, majd 1947-ben a Keresztény Női Tábor programjával szerzett mandátumot. 1945 és 1948 közötti felszólalásai a jogelviséghez, a jogbiztonsághoz és a jog-

11 BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 520., BALOGH M.: *Slachta Margit a Nemzetgyűlésben...* i. m. 31.

12 BALOGH M.: *Slachta Margit a Nemzetgyűlésben...* i. m. 34–38.; MONA I.: i. m. 213–215.; BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 520–521.; BALOGH Margit: *Slachta Margit, a „keresztény feminista”*. In: Balogh Margit – S. Nagy Katalin (szerk.): *Asszonyorsok a 20. században*. BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék, Szociális és Családvédelmi Minisztérium Nőképviselési Titkársága, Budapest, 2000. 232.

13 BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 521.; BALOGH M.: *Slachta Margit, a „keresztény feminista”*, i. m. 233.

14 BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 520–521.; BALOGH Margit: *Ínségakcióktól a politikai közéletig. Slachta Margit (1884–1974) szociális testvér pályaképe*. In: Szilágyi Csaba (szerk.): *Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919–1945)*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2008. 223.

15 BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 521.

16 BALOGH M.: *Slachta Margit, a „keresztény feminista”, i. m. 233–235.*

17 MONA I.: i. m. 165.

rendhez kapcsolódtak, amelyek biztosítását a Szent István-i államrend fenntartásában látta, így a köztársasági államformát elutasította.¹⁸

Az általa felkarolt ügyek közé tartozott a határon kívül rekedt magyarok kérdése, a kis nemzetek jogai, a családi élet és a nemzet erkölcsösségének védelme. Antikommunizmus és szovjetellenesség jellemezte. 1946-ban sürgette a Vatikánnal való diplomáciai kapcsolatok helyreállítását.¹⁹ A Magyar Kommunista Párt térnyerésével párhuzamosan fokozatosan háttérbe szorult.²⁰ 1947-ben egy Szovjetunót és Jugoszláviát bíráló parlamenti beszédét külpolitikai érdeket sértőnek nyilvánítva hatvan napra kizárták az Országgyűlésből. Utolsó országgyűlési felszólalása 1948-ban hangzott el, az egyházi iskolák államosítása ellen. Miután az erről szóló törvény kihirdetésekor nem állt fel a *Himnusz* elhangzásakor, így kétszer hat hónapra kizárták a törvényhozásból,²¹ és mentelmi jogától is megfosztották.²² 1949-ben a domonkos nővérek zárójában bujkált, majd Tóth Etelkaként először Ausztriába, majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. Nemes Margit álnéven írt leveleket Magyarországra, a Szabad Európa Rádióban pedig Nemes Borbála álnéven volt hallható.²³ Az Amerikai Egyesült Államokban is próbált aktív maradni, többek között megpróbált közbenjárni Mindszenty ügyében, továbbá segítette az 1956-os menekülteket, utolsó éveit viszont a közügyektől visszavonultan töltötte. 1974. január 6-án hunyt el Buffalóban.²⁴ 1969-ben Izrael állam a Világ Igaza kitüntetésben részesítette, 1995-ben pedig ő és a Szociális Testvérek Társasága emlékérmét kapott a magyar kormánytól. Ugyanebben az évben kitüntették a Magyar Köztársaság Bátorság Érdemrendjével is.²⁵

A továbbiakban – visszatérve köztársaság-ellenességéhez – bemutatjuk, hogy mi-képpen kelt a monarchia, a Habsburg-ház és a Szent Korona-tan védelmére 1946-ban a Nemzetgyűlésben.

Slachta Margit érvelése a törvényjavaslat nemzetgyűlési vitájában

Ahogy a fentiekben említettük, Slachta Margit legitimista volt, így ellenezte a köztársaságot. A Magyarország államformájáról szóló 1946. évi I. törvény cikk nemzetgyűlési vitája során ő volt az egyetlen, aki a köztársaság ellen érvelt. A javaslatot a Nemzetgyűlés Közjogi és Alkotmányjogi Bizottsága 1946. január 28-i ülésén tárgyalta, a Nemzetgyűlés teljes ülésén pedig január 30-án és 31-én zajlott le a javaslat inkább csak formális szerepet betöltő általános és részletes vitája.²⁶ Föglein Gizella

18 BALOGH M.: *Slachta Margit, a „keresztény feminista”*, i. m. 235.

19 BALOGH M.: *Slachta Margit, a „keresztény feminista”*, i. m. 235–236.

20 BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 522.

21 BALOGH M.: *Ínségakcióktól... i. m. 228–229.*; BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 522.

22 BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 522.

23 BALOGH M.: *Ínségakcióktól... i. m. 229.*

24 BALOGH M.: *Slachta Margit*, i. m. 522.

25 BALOGH M.: *Ínségakcióktól... i. m. 229–230.*

26 FÖGLEIN Gizella: *Államforma és államfői jogkör Magyarországon 1944–1949*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 97., 116.

felhívja a figyelmet arra: politikai oka volt annak, hogy nem a január 30-i ülésen, az általános vita napján, hanem január 31-én, a részletes vita előtt hangozhatott csak el Slachta Margit felszólalása, ugyanis ellenfeleinek, a köztársaság híveinek nem kedvezett volna, ha az általános vita ülésnapja éppen a köztársaság elleni érveket tartalmazó felszólalással végződött volna.²⁷

Slachta Margit közbeszólásokkal, közbekiáltásokkal végigkísért felszólalásában kitért az államforma és a demokrácia kapcsolatára, az államforma transzcendentális alapjainak szükségessége kérdésére, a Habsburg-dinasztia szerepére, az organikus fejlődés fontosságára, a Szent Korona szerepére és a Szent Korona-tanra, a javaslat elfogadásának békekötés miatti sürgőssége kérdésére, a környező országok mintaértékének, a javaslat időszerűségének és a Nemzetgyűlés elfogadásra való jogosultságának megkérdőjelezésére.²⁸

Rögtön felszólalása elején felhívta a figyelmet arra: önmagában véve az, hogy az államforma köztársaság vagy monarchia, nem jelent ellentétet a demokráciával szemben, csupán attól függ a demokráciához való viszonya, hogy milyen tartalommal töltik meg azt a hatalmon lévők. Úgy gondolta, hogy az államforma csak akkor jó, ha transzcendentális alapokon áll, a népnek és a főhatalom viselőinek is tudnia és vallania kell, hogy a hatalmat Istennek való felelősséggel viselik. Természetjogi kiindulópont alatt állva kijelentette, hogy a köztársaság is lehet elfogadható államforma akkor, ha az alattvalók természetjogát Isten által adott, annak eljátszásáig sérthetetlen jogukként elismeri. Ennek ellenére úgy gondolta, hogy az adott helyzetben hazánk nem egyszerű választás előtt állt a köztársasági és a monarchikus államforma között, hanem arról volt szó, hogy egy ezeréves királyságot szeretnének más államformára cserélni. Szent István intelmeire való hivatkozással és az abból való idézéssel kívánta alátámasztani, hogy a Magyar Királyság mélyen vallásos alapokon áll, s a törvényjavaslatot ettől eltérőnek, rousseau-i gondolatokat megtestesítőnek tartotta. Úgy gondolta, hogy a magyar államformának a magyar nép lelkéből fakadónak kell lennie. Fontos szerepet tulajdonított a vallásos meggyőződés szerepének a hatalom hordozója tekintetében, azért, hogy legjobb lelkiismerete szerint érvényesítse a hatalmát.²⁹

Ezt követően védelmébe vette a Habsburg-dinasztiát.³⁰ Kapcsolódva Sulyok Dezső kisgazdapárti képviselő előző napi előterjesztői nyitóbeszédéhez,³¹ beszélt II. József jobbágyoknak kedvező intézkedéseiről, arról, hogy a rendekkel szemben is keresztülvitte a jobbágyok helyzetének enyhítésére vonatkozó akaratát, s jobbágyrendeletét még a halálos ágyán sem vonta vissza. II. Józsefet egyenesen a nemzettel szembeni forradalmárként nevezte meg. Mindezt kiegészítette azzal, hogy Mária Terézia vallásos

27 FÖGLEIN G.: *i. m.* 116.

28 *Az 1945. évi november hó 29-ére összehívott Nemzetgyűlés Naplója. Hiteles kiadás. Első kötet.* Athenaeum, Budapest, 1946. [A továbbiakban: *Nemzetgyűlési Napló.*] 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 297–315.

29 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 298–300.

30 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 301.

31 *Nemzetgyűlési Napló*, 11. ülésnap, 1946. január 31., Sulyok Dezső felszólalása, 261.

indokolással foglalkozott ugyanezzel a kérdéssel, s miután a magyar rendekkel képtelen volt megegyezni, rendeleti úton enyhített a jobbágyok terhein.³²

Hangsúlyozta, hogy az alkotmányozásnál különösképpen nagy figyelmet kell szentelni az organikus fejlődés fontosságának, s hogyha az előző alkotmánnyal szembeni törés következik be, az mindig nagy megrázkódtatást jelent, és így nagy felelősséggel jár. Nagy történelmi és fejlődésismeretet igénylőként határozta meg az ilyen szituációt, kiváltképp az olyan vészterhes időkben, mint az akkori.³³ Ezután áttért a Szent Korona és a Szent Korona-tan kérdésére. A törvényjavaslat komoly hiányosságaként jelölte meg azt, hogy nem tartalmazott semmiféle, a Szent Koronára vonatkozó rendelkezést. Kijelentette, hogy a magyar Szent Korona ezeréves, rengeteg történelem és tradíció köthető hozzá, s ráadásul egy külön tan fejlődött ki hozzá kapcsolódóan. Ez a tan pedig nem más, mint a Szent Korona-tan, amelynek tartalmát a következők szerint fejtette ki: a Szent Korona nem csupán az uralkodó, hanem egyben az egész nemzet jelképe is, amely összefogja az uralkodót és a nemzetet, így a nemzetet is koronázzák, nem csupán a királyt. Kijelentette, hogy a Szent Korona nem csupán egy egyszerű jelvény, hanem személyiséggel bír, és minden jog gyökere. Azzal vádolta a törvényjavaslatot, hogy ettől a gyökerétől elszakítja az alkotmányt. A Szent Korona-tant páratlanként jelölte meg, s a Szent Koronát olyan jelvényként, amelyhez hasonló mennyiségű tradícióval és hagyománnyal összekapcsolható jelvény „*talán az egész földön nincs*”.³⁴

Ha azonban figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az 1946. évi I. törvény nem egy kartális alkotmány volt, csupán egy, a történelmi alkotmány fennmaradása mellett született törvény,³⁵ amely megváltoztatta az államformát, akkor arra az álláspontra helyezkedhetünk, hogy a törvényjavaslatban nem volt szükséges a Szent Koronáról és a Szent Korona-tanról rendelkezni, hiszen az továbbra is a történelmi alkotmány részét képezte. Bár vitatottnak tekinthető, hogy a Szent Korona-tan mennyiben egyeztethető össze a köztársasági államformával, kijelenthetjük, hogy semmiképp nem lett volna szükséges a törvényben rendelkezni a Szent Koronáról és a Szent Korona-tanról. Ha összeegyeztethető a köztársasággal, akkor a fentebb említettek miatt, ha pedig nem összeegyeztethető, akkor amiatt. Hozzá kell tennünk azt is, hogy más országokban is születtek a Szent Korona-tanhoz hasonló organikus állameszmék.³⁶

Slachta Margit úgy vélte, hogy miközben a legtöbb képviselő úgy tesz, mintha köztársaságban nem létezhetnének visszaélések, a Szent Korona tiszteletnek örvendett a nemzet szemében, így erősebb visszaélések elleni védelemnek tartotta, mint a köztársasági államforma létét. Ellentmondásosnak tekintette azt, hogy ha Magyarország

32 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 300–302.

33 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 302.

34 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 302–303.

35 RUSZOLY József: „A Magyar Köztársaság alkotmánya”. *Történelmi alkotmányunk és az 1946. évi I. törvénycikk Magyarország államformájáról*. In: Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2007. 340.

36 Lásd: ECKHART Ferenc: *A szentkorona-eszme története*. Attraktor Kiadó, Gödöllő–Máriabesnyő, 2003.

és Budapest székesfőváros címerében benne marad a Szent Korona, de a köztársasági államforma mellett csupán egy detronizált, halott Szent Koronáról beszélhetünk, nem pedig élő koronáról. Kijelentette, hogy a javaslatban beszélni kell a Szent Koronáról, azt nem lehet elhallgatni.³⁷

Míg sokan amellett érveltek, hogy a javaslat elfogadása kiemelten sürgős a békekötés miatt, ő úgy gondolta, hogy az országnak olyan, sokkal égetőbb problémákkal kellene foglalkoznia, mint az élelmezés, a közbiztonság megteremtése vagy a gazdasági újjáépítés. Nem értett egyet azokkal, akik azzal érveltek, hogy a békekötő hatalmak „szívesen vennék”, ha a békekötés idejére köztársaság lenne az államformánk. Úgy vélekedett, hogy egy organikus, ezeréves fejlődés során megszületett államforma sokkal inkább biztosítékot nyújtana a külföldnek befektetett tőkéjük visszaszerzésére. Amellett érvelt, hogy az Amerikai Egyesült Államokat nem érdekli Magyarország államformája, mert jelentéktelenek vagyunk, az Egyesült Királyság pedig maga is monarchia. Ráadásul a realitásoktól elrugaszkodva kijelentette, hogy a Szovjetuniót sem zavarná, ha királyság maradnánk, ugyanis az a román királlyal is jó kapcsolatot ápol, hiszen Sztálin nem is olyan sokkal azelőtt győzelmi rendjelet küldött a román királynak.³⁸ Tudhatjuk azonban, hogy nem is olyan sokkal később már Románia is köztársaság lett, hiszen 1947. december 30-án lemondatták I. Mihályt, és kikiáltották a Román Népköztársaságot.³⁹

Slachta Margit megkérdőjelezte azt a köztársasági államforma mellett felhozott érvet is, hogy a környező országok mintaértékkel bírnának. Kijelentette, hogy vesztes háborúk után mindig felborul az előző rend, a sok gond „összszavarja a lelkeket”. Nem értett egyet azzal, hogy történelmi szükségszerűség volna a köztársasággá válás. Hivatkozott Telekire, aki kijelentette: „Csak annak a nemzetnek van jövője, amely nemzeti eszméit a történelem viharai között sem hagyja el.” Külön értékékként tekintett arra, ha a környező országok mintáját nem követjük, nem „úszunk az árral”, s kijelentette, hogy a kialakult borzalmas helyzetért nem csupán az uralkodókat tartja felelősnek. Úgy vélte, bár a háború pszichotikus hatással van a tömegre, a nemzetgyűlési képviselők nem a tömeghez tartoznak, hanem annak vezetői, így józannak kell maradniuk.⁴⁰

Ezt követően visszatért a demokrácia és az államforma kapcsolatának kérdésére, amelyhez kapcsolódóan a korábbiakban aggodalmak hangoztak el. Felhívta a figyelmet arra, hogy a köztársaság is lehet arisztokratikus, s parancsuralomba is átmehet. Sem a köztársaság, sem a monarchia nem ellentétes a demokráciával, ahogyan arra az előző nap mások is hivatkoztak. Demokratikus monarchiaként megemlítette Dániát és az Egyesült Királyságot. Kijelentette, hogy a köztársaság és a monarchia esetében nem ugyanolyan mértékű a demokrácia. Ezen a ponton arra hivatkozott, hogy az Amerikai Egyesült Államok elnökének erősebb jogkörei vannak, mint az Egyesült Királyság uralkodójának. Ekkor egy kiszagdapárti képviselő, utalva az eltérő legiti-

37 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 303–306.

38 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 306–307.

39 BALOGH László: *Rendszerváltások és diktatúrák*. Századvég Kiadó, Budapest, 2004. 49.

40 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 307–308.

mációra és a leválthatóság kérdésére, közbekiáltotta a következőt: „Az helyes, de csak négy évig!”. Slachta Margit kiemelte, hogy Napóleon is a köztársaságban ragadta meg a hatalmat. Hivatkozott Platónra is, aki szerint a köztársaságban háromféle ember létezik: a módosok, akik a munkával maguk szerezték a tőkét, a hatalmat magukhoz ragadó nincstelenek, valamint azok a kevesek, akik mindenféle ígéretekkel hízelegnek a népnek, és szembeállítják egymással a módosokat és a nincsteleneket; közülük nő ki a zsarnok.⁴¹ Slachta Margit szerint a demokrácia kérdésében nem az államforma a döntő, hanem az, hogy az alkotmány kereteit milyen szellem tölti meg. Hivatkozott a kor példáira, amelyek azt mutatták, hogy a köztársaság semmiféle védelmet nem nyújt a diktatúrával szemben.⁴²

Ezután kitért a választott elnök létének hátrányaira. Problémaként jelölte meg azt, hogy egy választott elnök rövid ideig áll az állam élén. Hivatkozott Arisztotelészre, aki szerint a köztársaságban rövid időre választott kormányok maguk után vonják a köztársaságok rövid életű voltát, hiszen nagy bajok idején nem működik, ha valaki csak rövid ideig van az államügyek élén. Ennek alátámasztására hivatkozott arra, hogy Rooseveltet harmadszor is jelölték és meg is választották az Amerikai Egyesült Államok elnökének, hiszen a nagy nehézségek idején különösképpen fontos, hogy a kormányon lévő tájékozott és gyakorlott legyen.⁴³

Mindezekhez azonban fontos hozzátenni, hogy Platón és Arisztotelész számára egészen mást jelentett a köztársaság, mint a huszadik század embere számára. Emellett – ahogy Slachta Margit is kijelentette – az államforma kereteit megtöltő tartalomtól több függ, mint pusztán az államforma kérdésétől. Bár akkorra egyaránt létezett parlamentáris köztársaság és parlamentáris monarchia, Slachta úgy tett, mintha a köztársaság és a monarchia tulajdonságait állítaná szembe, miközben inkább érvei inkább a parlamentáris és nem parlamentáris kormányforma mellett, illetve ellen szólok voltak. Emellett figyelmen kívül hagyta azt is, hogy míg az amerikai elnök a prezidenciális kormányformának köszönhetően állam- és kormányfő egy személyben, a köztársasági elnök, csakúgy, mint az uralkodó, kizárólagosan államfő. Ugyanakkor fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy rendkívüli állapotok esetére a különféle különleges jogrendek jelentenek megoldást, így az, hogy léteznek rendkívüli helyzetek, amelyeket kezelni kell, nem jelent megalapozott érvet a köztársaság ellen. Slachta Margit úgy vélte, hogy míg egy „köztársasági elnök a pártok embere, az uralkodó a nép embere”.⁴⁴ Tudjuk azonban, hogy ez nem feltétlenül van így. Emellett hivatkozott arra, hogy azok a vezetők, akiktől a nép szabadulni kíván, köztársaságban is gondoskodnak róla, hogy leváltásuk lehetetlenné váljon. Ezt Mussolini és Hitler példájával kívánta alátámasztani. Azon az állásponton volt, hogy egy dinasztikus uralkodó azért előnyösebb az országnak, mert meg kívánja kímélni az országot az utódainak.⁴⁵

41 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 308–309.

42 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 309.

43 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 309.

44 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 309.

45 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 309–311.

Kijelentette, hogy egyáltalán nem tartja időszerűnek a javaslat elfogadását, azt szerinte a békekötést követően, „nyugodtabb lelkiállapotban” kellene megtárgyalni. Emellett optimistán kijelentette, hogy „visszavárunk magyar területeket”, s az ott élők véleményének is számíthatnia kellene az államforma kérdésében.⁴⁶ Tudjuk azonban, hogy a valóságban a békekötés után hazánk területe még kisebb lett, mint az első világháborút követő békeszerződést követően, bár ezt akkor még nem lehetett tudni.⁴⁷ Hivatkozott arra is, hogy azon sokak véleményének is számíthatnia kellene, akiket internáltak, deportáltak, hadifoglyok vagy akiket keletre vittek. Ezért benyújtott egy indítványt arra vonatkozóan, hogy a Nemzetgyűlés a törvényjavaslat tárgyalását a békekötés utánra halassza.⁴⁸

Azon az állásponton volt, hogy jelen Nemzetgyűlés több okból sem jogosult e törvényjavaslat elfogadására, de legalábbis jogosultsága igencsak bizonytalan alapokon nyugszik. Legelső érve az volt, hogy mivel nem szabad a pártalapítás, a királyságpártiak véleménye nem jelenik meg a Nemzetgyűlésben. Szükségessnek tartotta a szabad pártalakítás alkotmányba foglalását. Aggályosnak tartotta azt, hogy a kormányon lévők választási programjában még csak utalás sem volt az alkotmány ilyen mértékű módosítására. A jogosultság hiányának okát látta abban is, hogy a cenzúra „elfojtott minden megnyilatkozást”. Szembeállította továbbá a „reverzálisra épített pártfegyelmet” a szabad mandátum elvével. Ehhez kapcsolódóan benyújtott további két indítványt. Az első arról szólt, hogy a Nemzetgyűlés szólítsa fel a pártvezetőket a képviselőknek teljes szabadság biztosítására az államforma kérdésének eldöntésében. A második indítvány a szavazás titkossá tételére és az ehhez szükséges házszabály-módosítás ki-
eszközlésére vonatkozott. Emellett Napóleonra hivatkozva felvetette a népszavazással való megerősítés szükségességét. Ezt követően már elsősorban érzelmi szempontú érvek következtek, felhívta a Nemzetgyűlés figyelmét saját felelősségére a kérdésben, és felkérte a képviselőket, hogy annak szem előtt tartásával szavazzanak, hogy döntésüknek az utókor ítéletét kell majd kiállnia. Felolvasta Reményik Sándor *Hulló csillagok* című, a cenzúra által törölt versét is.⁴⁹ Az ekkor az elnöki székben ülő Nagy Ferenc a javaslatról való szavazást megelőzően tette fel szavazásra az első, a szavazás elhalasztására vonatkozó indítványt, amelyet a Nemzetgyűlés elvetett. Ezután kívánt szavaztatni a törvényjavaslat általánosságban történő elfogadásáról és a részletes vitára bocsátásról. Ekkor azonban Slachta Margit kifogást emelt a szavazás módjához kapcsolódóan, felhívva arra a figyelmet, hogy a házszabály szerint nem lehetséges egyszerre több határozati javaslat szavazásra bocsátása. Az elnök kijelentette, hogy a maradék két határozati javaslatból az egyiket házszabály-ellenesség miatt visszautasítja, a másikról pedig a részletes vitára bocsátás előtt szavaznak. Slachta Margit ekkor ismét tiltakozott annak okán, hogy mindhárom javaslata halasztó hatályúnak tekinthető. A Nemzetgyűlés mégis előbb döntött a javaslat általánosságban való

46 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 311.

47 ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 301.

48 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 311.

49 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., Slachta Margit felszólalása, 311–314.

elfogadásáról és a részletes vitára bocsátásáról. Ezután az elnök valóban visszautasította az egyik, a szavazás titkosságára vonatkozó indítványát házszabály-ellenességre hivatkozva, ami igencsak visszasz, hiszen a képviselőasszony a házszabály szükséges módosítását is indítványozta a javaslatban. A harmadik, pártfegyelemhez kapcsolódó határozati javaslatot – csakúgy, mint a javaslatról való döntés elhalasztására vonatkozót – elvetették.⁵⁰ A törvényjavaslat részletes vitáját még aznap lefolytatták, s ki is hirdették,⁵¹ február 1-jén pedig már hatályba is lépett.⁵²

Összegzés

A fentiek alapján láthatjuk, hogy Slachta Margit, a keresztény feminizmus megalapítója olyan személy volt, akit fiatal korától izgattak a szociális kérdések, a szociális problémák megoldása. Ez fordította őt a politika felé, így lett ő az első női képviselő a magyar törvényhozásban. Kiderült az is, hogy a szociális munka és a nők helyzete mellett más kérdések is foglalkoztatták, törődött a határainkon kívül rekedt magyarokkal, a kis nemzetek sorsával, valamint hogy legitimista volt. Utóbbiból fakadóan ő volt az egyetlen, aki az 1946. évi I. törvény nemzetgyűlési vitája során a köztársasági államforma ellen érvelt, a javaslat elfogadását időszerűtlennek és a Nemzetgyűlést az elfogadásra jogosulatlanak tartva, védelmezve a Szent Koronát, a Szent Koronát és a Habsburg-dinasztiát, kifejtve az államforma és a demokrácia kapcsolatát. Kiderült az is, hogy érvelése sok helyütt nem volt helytálló, s sok tekintetben elrugaszkodott a realitásoktól. Kérdésesnek tarthatjuk, hogy említett, a Nemzetgyűlésben elhangzott beszédét annak reményében mondta-e el, hogy elérhet vele valamit, vagy inkább a felszólalás végén említett utókor ítéletének szólt-e. Azt mindenesetre mindenképp pozitívan értékelhetjük, hogy elvei mellett mindvégig kitartott, még 1948-ban is felszólalt az egyházi iskolák államosítása ellen, amivel hatalmas bátorságról tesz tanúbizonyságot, ahogyan az is, hogy csupán akkor emigrált, amikor elkerülhetetlen volt, s később még megpróbált hazatérni. Az emigrációban töltött idő alatt is megpróbált megtenni minden tőle telhetőt a közéletben való részvételért. Igyekezett közbenjárni Mindszenty ügyében, továbbá segítette az 1956-os menekülteket is.

Irodalomjegyzék

Az 1945. évi november hó 29-ére összehívott Nemzetgyűlés Naplója. Hiteles kiadás. Első kötet. Athenaeum, Budapest, 1946.

BALOGH László: *Rendszerváltások és diktatúrák*. Századvég Kiadó, Budapest, 2004.

BALOGH Margit: *Ínségakcióktól a politikai közéletig. Slachta Margit (1884–1974) szociális testvér pályaképe*. In: Szilágyi Csaba (szerk.): *Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919–1945)*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2008. 213–230.

50 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., 314–315.

51 *Nemzetgyűlési Napló*, 12. ülésnap, 1946. január 31., 346.

52 FÖGLEIN G.: *i. m.* 128.

A köztársaság ellenzéke: Slachta Margit érvelése a Nemzetgyűlésben...

- BALOGH Margit: *Slachta Margit*. In: Vida István et al. (szerk.): *Az 1945. évi november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés almanachja. 1945. november 29–1947. július 25. Országgyűlési almanach. Történelmi sorozat. II. kötet*. Magyar Országgyűlés, Budapest, 1999. 519–523.
- BALOGH Margit: *Slachta Margit, a „keresztény feminista”*. In: Balogh Margit – S. Nagy Katalin (szerk.): *Asszonyorsok a 20. században*. BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék, Szociális és Családvédelmi Minisztérium Nőképviselési Titkársága, Budapest, 2000. 229–237.
- BALOGH Margit: *Slachta Margit a Nemzetgyűlésben, avagy az első női képviselő (1920–1922)*. In: Gergely Jenő et al. (szerk.): *A hosszú tizenkilencedik és a rövid huszadik század. Tanulmányok Pölöskei Ferenc köszöntésére*. ELTE BTK Új és Legújabb Kori Magyar Történelmi Tanszék, Budapest, 2000. 27–38.
- ECKHART Ferenc: *A szentkorona-eszme története*. Attraktor Kiadó, Gödöllő–Máriabesnyő, 2003.
- FÖGLEIN Gizella: *Államforma és államfői jogkör Magyarországon 1944–1949*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- MONA Ilona: *Slachta Margit*. Corvinus Kiadó, Budapest, 1997.
- ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- RUSZOLY József: *„A Magyar Köztársaság alkotmánya”. Történelmi alkotmányunk és az 1946. évi I. törvénycikk Magyarország államformájáról*. In: Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2007. 324–340.

